

БӨЛІМ: БАСТАУЫШ СЫНЫП

Әдебиеттік оқу сабағында бастауыш сынып оқушыларының кері байланыс тәсілдері арқылы оқу сапасын жақсарту

ЖАРИЯЛАНДЫ
24.11.2024

СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/170487/>

Салғарева Гулайым Ибрагимовна

педагогика және психология магистрі

Ешмухамбетова Ажар Маратовна

Жолдасбаева Шаһизада Нсаналықызы

Калабаева Аружан Болатовна

Бастауыш оқыту педагогикасы мен әдістемесі мамандығының 3 курс студенттері

Алматы қаласы, Қазақстан

Аңдатпа: Мақалада әдебиеттік оқу сабағында бастауыш сынып оқушыларының оқу сапасын арттыру үшін кері байланыс тәсілдерін қолданудың маңыздылығы қарастырылады. Кері байланыс оқу үдерісінде оқушылардың білімін нақтылау, түсіну деңгейін анықтау және болашақта оқыту стратегияларын жетілдіруге мүмкіндік береді. Мақалада кері байланыстың тиімді әдіс түрлері, олардың білім сапасына әсері мен сабақ барысында қолдану жолдары талданады. Оқу сапасын кері байланыс арқылы жақсартуға бағытталған мұғалімдерге ұсыныстар берілген.

Кілт сөздер: кері байланыс, әдебиеттік оқу, бастауыш сынып, оқу сапасы, оқыту әдістері, білім беру

Abstract: The article discusses the importance of using feedback techniques to improve the quality of teaching younger students in literary reading lessons. Feedback allows you to refine students' knowledge in the learning process, determine the level of understanding and improve learning strategies in the future. The article analyzes the types of effective feedback methods, their impact on the quality of knowledge and how they are applied during classes. Recommendations are given to teachers aimed at improving the quality of learning through feedback.

Keywords: feedback, literary reading, elementary grade, quality of education, teaching

methods, education

Бүгінгі білім беру жағдайында бастауыш мектептердегі оқу сапасын арттыруға көңіл бөлудің маңызы арта түсуде. Оқушылардың оқу сапасын арттыру болашақтың кепілі. Президент Касым-Жомарт Токаев білім беру сапасын арттыру және білім беру жүйесіне өзгерістер енгізудің маңыздылығын атап, білімді реформалау арқылы жастардың ойлау қабілетін жетілдіру және олардың ұлттық санасын қалыптастыру қажеттігін алға тартады. 2022 жылы білім беру стандарттарын қайта қарау керектігін, бұл ұлттық тәрбие беру және қоғамның тұрақтылығын нығайту үшін маңызды қадам екендігіне, сонымен қатар, президент білім беру саласына инновациялар енгізу мен оқыту тиімділігін арттырудың маңыздылығына да аса назар аударып отыр [1].

Оқу сапасын арттыруда кері байланыстың рөлі мен оны қолдану арқылы оқушылардың жеке көзқарасын, сабаққа деген ынтасын қалыптастыруымызға болады. Оқыту мен кері байланыс процесін жетілдіру арқылы оқушыларға сапалы білім беруге қол жеткіземіз. Әсіресе, педагогтардың кері байланысты қолдану арқылы оқушылардың білім сапасын бақылауға және жақсартуға мүмкіндігі жоғары.

Бұған қол жеткізудің ең тиімді жолдарының бірі кері байланыс әдістерін тиімді қолдану болып табылады. Кері байланыс түрлері оқушыларға бағыт-бағдар беріп, олардың күшті жақтары мен жетілдіру бағыттарын түсінуге көмектесетін маңызды құрал ретінде қызмет етеді. Ахмет Байтұрсынұлы: “Білім мен тәрбие беру ұстаз бен шәкірт арасындағы кері байланыс арқылы жүзеге асады. Бұл шәкірттің қабылдау дәрежесін, оның білімге құштарлығын анықтауға мүмкіндік береді” – деп анықтап көрсеткен [2].

Кері байланыс – оқу процесінің ажырамас бөлігі. Оқушылардың білімді қалай игергенін және қандай дағдыларды меңгергенін анықтау арқылы мұғалімдер олардың оқу процесіне түзетулер енгізе алады. Әдебиеттік оқу сабақтарында кері байланыс түрлері оқушының түсінігін бағалап, білім алудың тиімділігін арттырады. 1950-1960 жылдары кері байланыс ұғымы психология және білім беру салаларына енгізіле бастады. Америкалық психологтар, әсіресе бихевиористер, кері байланысты оқу процесінде оқушылардың жетістіктерін жақсарту үшін қолданды. Бұл кезеңде кері байланыс түсінігі жеке тұлғалар арасындағы қарым-қатынасты жетілдіру құралы ретінде қарастырылды. Қазіргі таңда кері байланыс оқу процесінде оқушылардың сабақтан алған білімін, өзіндік жеке ойын жетілдіруге қолданылады.

Кері байланыстың оқу нәтижелеріне әсері: кері байланыс оқу сапасын жақсартуда маңызды рөл атқарады. Кері байланыс тиімді пайдаланылғанда, оқушылардың оқу нәтижелеріне айтарлықтай әсер етеді. Оқушылардың қателіктерін түсінуі мен оларды түзетуі арқылы білімдерін жетілдіруге болады. Кері байланыс беру арқылы оқушылардың өзін-өзі бағалауы артады, оқу материалдарын жақсы меңгереді, сабаққа

деген қызығушылығы оянады. Бұл оқу үлгерімін жақсартуға көмектесіп қана қоймай, сонымен қатар бастауыш сынып оқушыларының мотивациясын және олардың қабілеттеріне деген сенімділігін арттырады. Әдебиет сабақтарында кері байланыс оқушылардың оқу дағдыларын дамытуға, сыни тұрғыдан ойлауын арттыруға және оқу мен әдебиетке деген сүйіспеншілікті арттыруға көмектеседі.

Мәселен, Бенджамин Блум бастауыш сынып оқушылары арасында кері байланыстың маңыздылығын: “Кері байланыс білім берудегі қажетті құрал болып табылады. Ол оқушылардың қай салада қиындық көретінін анықтап, сол бағытта қолдау көрсетуді қамтамасыз етеді” – деп тұжырымдаған [3].

Бастауыш білім беру жағдайында, әсіресе әдебиет сабақтарында кері байланысты пайдалану оқушылардың оқу тәжірибесін арттыруда шешуші рөл атқарады. Сыныптағы кері байланыс әдістері оқушыларға әдеби ұғымдарды тереңірек түсінуге, олардың оқуды түсінуін жақсартуға және мәтіндермен мазмұнды түрде араласуға көмектесу үшін өте маңызды. Бұл бөлімнің негізгі бағыты кері байланыстың әртүрлі түрлерін және оларды білім сапасын арттыру үшін бастауыш мектеп сыныбында қалай тиімді қолдануға болатынын зерттеу болып табылады. Мұғалімдер кері байланысты әртүрлі тәсілдер арқылы жүзеге асыра алады. Олар:

- Ауызша кері байланыс (сұрақ-жауап, пікірталас);
- Жазбаша кері байланыс (жұмысты тексеру, ұсыныс беру);
- Визуалды кері байланыс (графиктер, диаграммалар, постерлер).

Бастауыш сынып оқушылары үшін кері байланыс рефлексия мен өзін-өзі бағалау үшін негіз болып табылады, олардың оқу процесінде белсенді рөл атқаруға ынталандырады. Бұл оқушылардың түсінігін нақтылауға, қателерін түзетуге және сенімділікті арттыруға көмектеседі. Сонымен қатар, кері байланыс мұғалімдерге оқушылардың үлгерімін, қиындықтарын және оқуды жақсарту үшін ең қолайлы стратегияларды жақсырақ түсінуге мүмкіндік береді.

Әдебиет сабақтарында қолдануға болатын кері байланыстың әртүрлі түрлері бар, олардың әрқайсысы оқушының оқуын жақсартуда белгілі бір мақсатқа қызмет етеді, әдебиеттік оқу сабағында қолданылатын кері байланыс түрлері оқушылардың мәтінді түсінуін, идеяларды талдауын, кейіпкерлердің мінез-құлықтарын сараптауды дамытуға бағытталады. Отандық ғалым А.Е.Әбілқасымова оқыту әдістемесі бойынша жүргізген зерттеулерінде кері байланысты білім сапасын арттырудың құралы ретінде қарастырады. Ол мұғалімнің кері байланыс арқылы оқушылардың жеке ерекшеліктеріне бейімделуі, олардың қажеттіліктеріне сәйкес қолдау көрсетуі маңызды екенін атап өтеді. Формативті бағалау мен кері байланысты оқу нәтижелерін жақсартудағы маңызды әдіс ретінде қолдауды ұсынады [4]. Сабақта қолданылатын негізгі кері байланыс түрлері:

Қалыптастырушы кері байланыс: кері байланыстың бұл түрі оқу үдерісі барысында беріледі және оқушыларды тапсырмаларды орындау барысында жақсартуға бағыттауға бағытталған. Әдебиет сабақтарында қалыптастырушы кері байланыс оқушылардың түсініп оқуы, кейіпкерлерді немесе тақырыптарды талдау және олардың интерпретациясын жақсарту бойынша ұсыныстарды қамтуы мүмкін. Қалыптастырушы кері байланыс үздіксіз болып табылады және студенттерге нақты уақыт режимінде ойлауын реттеуге көмектеседі, бұл оны бастауыш сынып оқушылары үшін өте тиімді етеді.

Жиынтық кері байланыс: Жиі тапсырма немесе сабақ соңында берілетін жиынтық кері байланыс оқушының жалпы үлгерімін бағалауды қамтамасыз етеді. Әдебиет сабақтарының контекстінде бұл кітап есептері бойынша бағалауды, әңгіме элементтері бойынша викториналарды немесе ауызша оқуды бағалауды қамтуы мүмкін. Ол қалыптастырушы кері байланыс сияқты дереу түзету мүмкіндігін ұсынбаса да, ол студенттерге олардың үлгерімі туралы жан-жақты көрініс береді.

Сипаттамалық кері байланыс: Сипаттамалық кері байланыс жай ғана баға немесе ұпай берудің орнына, оқушыларға нені жақсы орындағанын және қай жерде жақсартуға болатыны туралы нақты түсініктеме беруді қамтиды. Мысалы, әдебиет сабағында мұғалімдер оқушының кейіпкерді терең түсіндіріп бергенін мақтауы мүмкін, сонымен бірге олардың идеяларын растау үшін көбірек мәтіндік дәлелдер беруді ұсынуы мүмкін.

Мәтін бойынша сұрақ қою: Оқушылар оқылған мәтіннен түсінікті ме, қандай жаңа ақпарат алды, мәтіндегі кейіпкерлердің іс-әрекеттері қаншалықты дұрыс деген сұрақтарға жауап береді. Бұл олардың сыни ойлау қабілеттерін дамытады.

Топтық талқылау: Оқушылар топтарға бөлініп, мәтіннің негізгі идеяларын талқылайды. Топта өз ойларын жеткізу арқылы олар өзара кері байланыс жасайды.

Жазбаша рефлексия: Әр сабақ соңында оқушылар өз ойларын қағазға түсіреді. Бұл тәсіл олардың жазу дағдыларын дамытып қана қоймай, өзін-өзі бағалауға көмектеседі.

Мұғалім оқушының жұмысына нақты ұсыныстар мен ескертпелер беруі қажет. Бұл оқушылардың қателерін түсініп, оларды түзетуге көмектеседі. Сыныпта еркін пікір білдіру ортасын құру: оқушылар өз ойларын еркін айтып, бір-біріне сындарлы кері байланыс бере алуы керек. Бұл орта оқушылардың ынтасын арттырады. К.Б.Жақсыбекова өзінің зерттеулерінде “Кері байланысты оқушылардың оқу-танымдық белсенділігін арттырудың негізгі құралы” – деп қарастырған [5]. Ол кері байланысты сабақ барысында оқушылардың қателіктерін түзету мен олардың оқу үдерісіне қатысу белсенділігін арттыруда тиімді деп сипаттайды.

Қазіргі сыныптарда технология кері байланыс орнатудың жаңа мүмкіндіктерін ұсынады. Білім беру қолданбалары мен онлайн платформалар сияқты құралдарды

студенттерге викториналар, түсіну жаттығулары және интерактивті оқу әрекеттері туралы жылдам кері байланыс беру үшін пайдалануға болады. Бұл құралдар студенттерге де, мұғалімдерге де уақыт өте келе үлгерімді бақылауға мүмкіндік беретін егжей-тегжейлі есептер береді. Рефлексиялық сұрақтар арқылы кері байланыс беру: оқушыларға «Бұл сабақта не үйрендің?», «Қандай қиындықтарға кездестің?» деген сұрақтар қою арқылы олардың сабаққа көзқарасын білуге болады. Мысалы, әдебиет сабағында оқушылар оқиғаның сюжеті немесе кейіпкерлері бойынша сандық викторинаны орындап, олардың жауаптары бойынша жылдам кері байланыс алады. Бұл дереу жауап беру студенттерге жақсартуды қажет ететін аймақтарды анықтауға көмектеседі және мұғалімдерге сыныптың кездесетін жалпы қиындықтары туралы түсінік береді.

Сонымен қатар, кері байланыс оқушының өзіндік білім алу процесіне белсенді араласуына ықпал етеді. Оқушылар өз жетістіктерін талдап, келесі қадамдарын анықтап, оқу жоспарларын құра алады. Кері байланыс тек қателіктерді түзетіп қана қоймай, оқушылардың мотивациясын арттыруда да маңызды рөл атқарады. Оқушы дұрыс жауап бергенде немесе шығармашылық тапсырманы сәтті орындағанда, мұғалімнің оң бағалауы оның оқу процесіне деген қызығушылығын арттырады. Бұл әсіресе әдебиеттік оқу пәнінде маңызды, себебі бұл пән оқушылардың ойлау қабілеті мен шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталған.

Зерттеулер көрсеткендей, тұрақты, сындарлы кері байланыс жасай алатын оқушылар оқу материалымен көбірек айналысады және берілген тапсырманы дер кезінде орындауға тырысады. Бұл әсіресе сауаттылық дағдыларын дамытудың бастапқы кезеңінде тұрған бастауыш сынып оқушылары үшін өте маңызды. Түсінікті, нақты және жігерлендіретін кері байланысты қамтамасыз ету арқылы мұғалімдер оқушыларға білім беру жағдайында қолдау көрсетілетінін сезінетін жағымды оқу ортасын құра алады.

Сонымен қатар, бастауыш сынып оқушыларына «әдебиеттік оқу» пәнінен әдіс-тәсіл түрлерін қолданудың берері мүмкіндіктері мол:

- Шығармашылық қабілеттері дамиды;
- Әдеби туындыларды талдайды және өз ойын жеткізе біледі;
- Коммуникативті дағдылары қалыптасады;
- Сыни ойлау қабілеттерін жетілдіреді;
- Оқуға деген қызығушылықты арттыруға көмектеседі.

Оған дәлел ретінде А.К. Маркованың әдістемелік еңбектерінде дұрыс ұйымдастырылған әдіс-тәсілдер балалардың шығармашылық және танымдық қабілеттерін дамытады деген [6]. Сондықтан, әдебиеттік оқу сабақтарында танымдық

қызығушылықты арттырудың маңызы жоғары екендігін баса айтуға болады.

Жоғарыдағы ғалымдардың еңбектерін талдай келе, кері байланыс арқылы бастауыш сынып оқушыларының оқу сапасын арттыру мақсатында мұғалімдерге мынадай ұсыныстар беруге болады:

1. Цифрлық платформаларды қолдану

- Онлайн платформалар арқылы кері байланыс беру әдістері уақытты үнемдеп, кері байланыстың тиімділігін арттырады. Мұғалімдер Google Classroom, Microsoft Teams, Kahoot және т.б. платформаларды пайдаланып, интерактивті кері байланыс бере алады.
- Оқушылардың жұмысына нақты, әрі визуалды кері байланыс беруге арналған онлайн құралдарды пайдалану арқылы олардың қызығушылығын арттыруға болады.

2. Жетістік карталары мен күнделіктерін енгізу

- Оқушыларға жеке жетістік карталарын немесе күнделіктерін жүргізуге ұсыныс жасаңыз. Бұл әдіс арқылы оқушылар өз жетістіктерін, кездескен қиындықтарды және алға қойған мақсаттарын бақылай алады.
- Оқушылар өз жетістіктерін көре отырып, кері байланыс арқылы даму жолын нақтырақ түсінеді.

Сонымен, әдебиеттік оқу сабағында кері байланыс тәсілдерін қолдану бастауыш сынып оқушыларының оқу сапасын айтарлықтай жақсартуға ықпал етеді. Жедел кері байланыс, өзара кері байланыс және өзін-өзі бағалау оқушылардың білім деңгейін бағалап қана қоймай, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, сыни ойлау дағдыларын жетілдіруге және оқу процесіне деген қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді. Сондықтан мұғалімдер кері байланыс тәсілдерін белсенді түрде қолдануы қажет, бұл оқу сапасын жоғарылатудың тиімді құралы болып табылады және оқушылардың тілдік дағдыларын дамытып, олардың оқу нәтижелерін арттыруға көмектеседі. Болашақта әдебиеттік оқу сабақтарында кері байланыстың маңызын тереңірек зерттеу арқылы оның тиімділігін арттыруға, білім беру сапасын жаңа деңгейге көтеруге болады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Нормативтік құжаттар [Электрон. ресурс]
<https://ru.sputnik.kz/20240913/ministr-prosvescheniya-dolozhil-tokaevu-o-razvitii-obrazovaniya-v-kazakhstane-47077297.html>
2. Ахмет Байтұрсынұлы “Оқу құралы”, 1912ж.

3. Блум, Бенджамин С. Білім беру мақсаттарының таксономиясы: Білім беру мақсаттарының классификациясы. Нью-Йорк: Лонгман, 1956 ж
4. Әбілқасымова А. Е. Оқыту теориясы мен әдістемесі. Алматы: 2011.
5. Жақсыбекова К. Б. “Бастауыш сыныпта білім беру процесінде кері байланыс әдістерін қолдану”. Алматы: Қазақ университеті, 2019.
6. Маркова А.К. Психология профессионализма. — М.: Высшая школа, 1996. – 170 с

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.